

Segesdi Gergő: A köztársasági kérdés a magyar politikai közbeszédben 1918 és 1928 között

Bevezetés

A dolgozat témafelvetése és a témaválasztás aktualitása

Jelen munkámban a köztársasági gondolat magyarországi történetét vizsgálom két világháború közötti időszakban, a korabeli sajtó tükrében. Fő vizsgálati kérdésem, hogy a Károlyi féle népköztársaság és a kommunista tanácsköztársaság bukása után a köztársasági gondolat miképpen került elő a magyar közéletben. A tanácsköztársaság fájó emléke és a magyar nép feltételezett királyhűsége vajon teljesen kizárta a magyar közgondolkodásból a republikanizmus gondolatát vagy netán hogyha nem is hangsúlyosan, de jelen volt a kérdés? Ha igen, milyen formában? A köztársaságnak, mint államformának, ha akadtak támogatói Magyarországon, akkor ők kik voltak? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása mellett a munka elvégzését indokolja az is, hogy a közelmúltban több fontos és a 20. századi Magyarország életét meghatározó esemény évfordulója volt, mint például az 1918-as Károlyi féle Magyar Népköztársaság-, az 1919-es Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltásának az évfordulója, Horthy Miklós 1920-as kormányzóvá választásának, valamint a trianoni békediktátum aláírásának az évfordulója. Az 1918-as népköztársaság és az 1919-es tanácsköztársaság története jól feldolgozott, az 1946-os köztársaság története, ha nem is olyan mértékben, mint az előző kettőé, de szintén feldolgozott. Ez azonban nem mondható el a köztes időszakról. A köztársasági gondolat két világháború közti megjelenése a magyar historiográfiában még csak részlegesen került feldolgozásra. Terjedelmi korlátok miatt ugyanakkor, jelen tanulmányban az 1928-ig megjelent sajtóforrásokra fókuszálok.

A munka forrásbázisának bemutatása

A forrásbázist az 1921 és 1928 közötti években megjelent sajtótermékek közül a következő lapok alkotják: *Az Ujság*, *Erdélyi Futár*, *Esti Kurir*, *Magyarország*, *Nemzeti Ujság*, *Népszava*, *Pesti Hírlap*, *Szózat*, *Uj Barázda*, *Uj Nemzedék*, *Világ*. Ezek közül a legkorábbi 1921. január 29-én, a legkésőbbi 1928. december 11-én látott napvilágot. A forrásbázis részét képezi továbbá egy 1929-ben Erdélyben megjelent, azonban még 1928-ban megírt, de elkobzott írás, valamint kiegészítésként egy szintén 1929-es írás, amely Veér Imre perével foglalkozik.

A dolgozat módszertanának bemutatása

A témával eddig kevesen foglalkoztak, ezért a vizsgálati módszereket nehéz egy a historiográfiában már meglévő diskurzushoz kapcsolni és annak szemszögéből vizsgálni a rendelkezésre álló forrásanyagot. Ebből kifolyólag vizsgálati módszeremet a rendelkezésre álló forrásanyagra fókuszálva építettem fel. A szövegek tartalomelemzését nem egyszerű időrendi sorrendben végzem el, hanem a szövegekben meghatározó, hangsúlyosan jelenlévő megközelítési módok és problémakörök szerint rendezem és mutatom be az anyagot.

A köztársasági gondolat magyarországi képviselői

Az elemző munkát úgy vélem, hogy azzal a kérdéssel szükséges kezdeni, hogy meghatározzuk, a két világháború között kik voltak azok, akik Magyarországon királyság helyett köztársaságot szerettek volna. Egy, az *Uj Barázda* hasábjain 1921 elején megjelent cikkben a szerző úgy festi le a köztársaságot, mint egy mételyt, aminek egyedüli célja, hogy a csehek hódításait bebiztosítsa. Edvard Benes pedig nyíltan kijelentette, hogy örülne neki, ha Magyarországon köztársaságot láthatna. „[Benes] mellette szólt, mert ebből tudtuk meg, hogy milyen katasztrofális lenne reánk. Pár hete Magyarország felosztását javasolta. Hogy ezt még az ántánt is visszautasította, jön a másik rosszal a köztársasággal.”^[1] Azt, hogy Benes valójában mennyire akarta, hogy Magyarországon köztársaság legyen, és mindez aztán Prága hatalmi helyzetét erősítse, ennek a munkának a keretében ezt nem fogjuk tudni megválaszolni. Azt azonban mindenképpen jól jelzi számunkra, hogy azok, akik a köztársasági államforma gondolatát képviselték a trianoni békediktátum utáni Magyarországon nem voltak könnyű helyzetben.

De kik voltak azok, akik, Hatos Pál szavait kölcsönvéve, az őszirózsás forradalom tövises emlékezte ellenére képviselték hazánkban a köztársasági gondolatot? Hiszen Jászi Oszkár és Károlyi Mihály külföldre távoztak és akiknek „...nevüket már a legnagyobb gyűlölettel emlegették”.^[2] Az októberi eseményekben szerepet játszó értelmiséget megrendsabályozták. Az 1920-as években sorra jelentek meg azok a munkák, amelyek 1918 és 1919 eseményeivel foglalkoztak. Ezeknek döntő többségük Hatos szerint egyfajta vádirat volt az országvezető oktobristák és bolsevikok ellen. Ehhez járult még hozzá az, hogy az emigrációba vonulók emlékirataikban sokszor egymással is hadakoztak.^[3]

A köztársasági gondolat magyarországi képviselőit három részben kívánom bemutatni. Az elsőben Nagy Györggyel és az ő köztársasági mozgalmával foglalkozom, a másodikban a magyarországi szociáldemokrata párttal, végül pedig a köztársasági gondolat egyéb magyarországi képviselőivel. Céлом ezzel az, hogy a kérdést több szempontból is megvizsgálhassam, majd pedig az egyes részfejezetek elkészítése után összevethessem azok

eredményeit.

Nagy György és mozgalma

Az 1920-as évek elején az egyedüli csoportosulás Pölöskei Ferenc szerint, amely a köztársasági eszmekört nyíltan vállalta, az a Nagy György által újjászervezett Köztársasági Párt volt, amely már az első világháborút megelőzően is magára vállalta a magyar köztársaság megteremtésének ügyét és országos szervezetet kezdtek kiépíteni. A székely származású és eredetileg a Függetlenségi Párthoz tartozó Nagy az 1905-1906. év politikai válsága, az ezt követő események és pártja meghasonlásának hatására jutott előbb a szakításhoz, majd később a köztársasági államforma hirdetéséhez. Köztársasági programját az 1910-es évek elején fogalmazta meg. Ez a program a francia forradalomból és a magyar jakobinusok nézeteiből táplálkozott, valamint az 1849-es trónfosztáshoz és Kossuth Lajos későbbi alkotmányterveihez nyúlt vissza. Pölöskei szerint a köztársasági eszme a monarchiával szemben jelent meg a magyarországi politikai életben. Ez pedig egyet jelentett a dualizmus államformájával való szembehelyezkedéssel. A köztársaság követelése egyben az ország függetlenségének az igényét is jelentette. Nagy György mozgalma főleg az alföldi régiókban tudott magának híveket szerezni, ahol azon fiatal értelmiségiek között lett népszerű, akik a legaktívabban őrizték Kossuth Lajos emlékét és politikai örökségét. Fontos azonban kiemelni azt, hogy Nagy György és mozgalma a dualizmus utolsó éveiben nem volt képes meghatározó politikai erővé válni, és 1913-ban be is tiltották őket. A párt erőfeszítéseit, bár 1918-ban újjáalakult, sőt még az antant missziót vezető Clerk tábornokkal is tárgyalt, valamint Nagy György minden lehetséges fórumon kiállt Károlyi Mihály mellett, nem kísérte szerencse. Ismételten nem sikerült meghatározó erővé válniuk. Az pedig, hogy a formálódó új kormányban részt vegyenek, Huszár Károly merev köztársaságellenessége eleve kizárta.^[4]

Mindez azonban nem jelentette azt, hogy a Hatos Pál által „egy látványos one man show[-ként]”^[5] jellemzett Nagy György és köztársasági mozgalma az 1920-as évek elején ne játszott volna aktív szerepet a hazai politikai életben. 1921 márciusában Kossuth Lajos halálának évfordulóján több párt közös megemlékezést szervezett a Fiumei úti sírkertben található Kossuth sírnál. A megemlékezésen jelen volt Szabó István kisgazda földművelésügyi miniszter, Kovács J. István képviselő, Óhegyi Lajos a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt nevében, továbbá maga Nagy György is. Nagy itt elhangzott beszédét a köztársasági mozgalom újbóli zászlóbontásaként is lehet értelmezni. A párt tagjai még aznap este a Wurgiles féle vendéglőben tartottak pártvacsorát. Itt hangzott el a párt második emberének és a később is fontos szerepet játszó Veér Imrének a beszéde, amelyben hangsúlyozta, hogy a republikánus gondolat nem vészett ki a nemzetből, továbbá Kossuth Lajos halálának

évfordulóját arra kívánják felhasználni, hogy a nemzeti köztársaság megvalósításáért zászlót bontsanak. Tekintve azt, hogy az ország politikai helyzete 1921 márciusában milyen instabil volt, hiszen az új rend még csak elkezdett megszilárdulni, valamint IV. Károly első visszatérési kísérlete is erre az időszakra esett nem meglepő, hogy a köztársasági mozgalom zászlóbontása komoly megütközést váltott ki. A Kisgazda- és földművespárti Kovács József képviselő^[6] sietve igyekezett megtudni, hogy az igazságügyi- és a belügyminiszter mit szándékozik tenni a királyság intézménye ellen irányuló köztársasági propagandával.^[7] Ő volt továbbá az, aki a párt tagjait „destruktív zsidó hadnak” nevezte. Kovács fellépése végül eredményt ért el, mivel a köztársaságiak pártgyűléseit a hatalom sorra betiltotta. Ők emiatt végül magának a kormánynak kényszerültek levelet írni. Ebben a levélben kifogásolták a gyűlések sorozatos betiltását, valamint tiltakoztak az ellen, hogy zsidónak bélyegezzék meg őket. Hangoztatták, hogy a párt tagjai Kossuth Lajos hűséges követői, aki – véleményük szerint – mindvégig kitartott köztársasági meggyőződése mellett.^[8] A levél megírását követően nem sokkal a párt egy Kossuth Lajos sírjához összehívott gyűlésen kívánt tiltakozni, amit a hatalom ismételten betiltott. Ezt követően a párt koszorúzni vonult ki Kossuth sírjához, ahol Nagy György a következőt mondta: „Kossuth Lajos. Íme eljöttünk a te sírodhoz. A te tanítványaidat, a te politikai eszméd örököseit: a magyar republikánusokat a nemzetgyűlésben egyik képviselő gettó-csöcseléknek nevezte. A vakmerő nemzetgyűlési rágalmozó a te emlékedet is megtámadta és megtagadta és tagadta köztársasági meggyőződésedet – a hatalom pedig megtiltotta, hogy az ellenünk elhangzott vádakát megcáfoljuk.”^[9] Nagy György után Veér Imre tartott beszédet.^[10] Miután a bíróság kimondta, hogy a köztársasági eszme propagálása nem ütközik törvénybe, a párt egy memorandumot fogalmazott meg ezzel kapcsolatban a kormánynak, amelyet Cserty József terjesztett a nemzetgyűlés elé. Ebben kérték a választáson való részvételük engedélyezését. A párt úgy számolt, hogy a közelgő 1922-es nemzetgyűlési választáson részt tud majd venni, illetve, hogy képviselői mandátumot elnyerve a nemzetgyűlésbe is bekerülhetnek majd. Ez azonban már nem történt meg, ugyanis azt a hatalom megakadályozta. Emellett Szentesen, ahol Nagy György maga kívánt indulni, több esetben is elhangzott köztársasági témájú programadó beszéd, ami később, vádként került elő a köztársaságiakkal szemben.^[11]

Láthatjuk, hogy a köztársaságiak már rögtön a zászlóbontás után szembekerültek a hatalommal, ami szinte azonnal igyekezett ellehetetleníteni őket. Noha a párthoz köthető sajtó később is működött, a párt maga fokozatosan ellehetetlenült és működési tilalmat rendeltek el ellene. A vád szerint a Köztársasági Párt törvényellenes célú, a magyar nemzet alkotmányát veszélyeztető szervezete és a közrendet sértő és veszélyeztető működtetése miatt volt erre szükség. Vezetőit végül perbe fogták, maga Nagy György pedig 1923-ban meg is halt. Veér Imrét, a párt második emberét, aki Nagy György halála után állt a párt élére

bíróság elé állították köztársasági propaganda vádjával, és fegyházbüntetésre ítélték. Bár a pártjukat betiltották, az intézkedést nem alkalmazták teljesen következetesen. L. Nagy Zsuzsa szerint a mozgalom politikai radikalizmusával és erős nacionalizmusával továbbra is hatott a fiatal értelmiségiekre.^[12] A hazai közvélemény tisztában volt azzal, hogy az ítélet könnyedén kiválthatja egyes nyugati országok nemtetszését. Legalábbis erre utal a polgári radikális *Világ* című lapban Veér Imre perével kapcsolatos írás. Az írás szerzője szerint bár Veér cselekedete a legtisztább politikai vétség volt, az ítéletet pedig a magyar bíróság a magyar törvényeknek megfelelően hozta meg és azoknak szerzett érvényt, tisztában kell lenni azzal, hogy azokban az országokban, amelyek ekkor köztársasági alkotmányra helyezkedtek egy ilyen ítélet nem fog megértésre találni.^[13] Veér egyébként később sem tagadta meg köztársasági meggyőződését, ahogyan azt 1929-ben tartott tárgyalásán nyíltan elő is adta.^[14] Ez a meggyőződés azonban nem gátolta meg abban, hogy Magyarországot elhagyva egy időre emigrációba vonuljon, és csatlakozzon azokhoz, akik az angol, amerikai és francia közvélemény előtt bíralták a Horthy-rendszert. Veér mindezek mellett részt vett Az Emberi Jogok Ligájának magyar tagozatának a munkájában. Ez a lépése azonban L. Nagy Zsuzsa szerint bár erősítette a nyugaton működő magyar emigrációt, azonban gyengítette a Magyarországon működő ellenzékiet.^[15]

Fontos kiemelnünk, hogy Kossuth Lajos eszményképe milyen hangsúlyosan megjelenik Nagy Györgyék érvrendszerében, ahogyan ezt Pölöskei is megjegyezte. Kossuthra mint a nagy magyar republikánus elődre tekintettek, aki 1849-ben Debrecenben kimondta a Habsburg ház trónfosztását és megteremtette a magyar köztársaságot. Nem szabad azonban elfelejtenünk azt, hogy 1849-ben nem történt meg a szakítás a királyság államformájával. A kormányzóelnöki tisztség felvételével legfeljebb az államforma kérdésének nyitva hagyásáról beszélhetünk, semmint szakításról a királyság intézményével. Ez az érv Veér Imre 1929-es tárgyalásán is előjött, amikor Miskolczy Ágost királyi ügyész, amellet, hogy az 1849-es trónfosztásról, mint egy elhibázott lépésről beszélt, a következő kijelentést tette: „...még Debrecenben sem mondták ki a magyar köztársaságot és egyszer s mindenkorra le kell számolni azzal a frázissal, hogy Kossuth Lajos köztársaságpárti volt.”^[16] Érdekes azonban megemlíteni Mezey Barnát, aki az *Az első magyar köztársaság. 1849 reszpublikája* című tanulmányában Beér János alkotmányjogászra és Csizmadia Andor jogtörténész-professzora hivatkozva azt fogalmazza meg, hogy bár a Függetlenségi Nyilatkozat formailag nem kiáltja ki a köztársaságot, tartalmilag azonban köztársaságinak tekinthető.^[17] Tény továbbá, hogy az 1849-es köztársaság gondolata, az 1946-ban létrehozott Magyar Köztársaság érvrendszerében is előjön. Magában az államformát deklaráló 1946. évi I. törvény cikk preambulumban is hivatkoznak a debreceni határozatra.^[18] Mindez jól mutatja 1848-49 fontosságát a magyar köztársasági gondolkodásban. 1848-49 képe természetesen nem csak

a köztársaságiaknál jelenik meg. Sőt, Tormay Cecil a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége 1921 márciusi ülésén éppen az ő eszményképüket állítja szembe az „Éljen a köztársaság! Éljen a proletárdiktatúra!” jelszavakkal. A köztársaságról, mint egyfajta mételyről beszélt, amivel Petőfi Sándor alakját állította szembe.^[19] Érdekes tény azonban, hogy Veér Imre fentebb már említett 1929-es tárgyalásán Búza Barna védőügyvéd Petőfire, mint a legnagyobb köztársaságpárti személyre hivatkozott a magyar történelemben. Láthatjuk tehát, hogy 1848-49 mind a köztársaságpártiak, mind pedig az azt elvetők számára fontos hivatkozási pontként szolgált.^[20]

A magyar szociáldemokraták és a köztársasági gondolat

Az előző fejezetben Nagy Györgyék kapcsán láthattuk, hogy miként viszonyult a hatalom egy nyíltan köztársasági eszmét hirdető mozgalomhoz. Felmerül azonban a kérdés, hogy mi volt a helyzet a Magyarországi Szociáldemokrata Párttal, és annak az államforma kérdéséhez való viszonyával abban a politikai rendszerben, amelyet Bethlen István neve fémjelzett. Ahogyan azt Romsics Ignác kifejti, Teleki Pált a miniszterelnöki székben 1921 áprilisában követő Bethlen Istvánnak a rendszer konszolidációjához szüksége volt arra, hogy a szociáldemokratákkal való viszonyt rendezze, mivel addig, amíg a szociáldemokraták totálisan elutasító, rendszeren kívüli álláspontot képviselnek, a rendszer megszilárdulása nem lehet teljes. A keresztényszocialista szakszervezeteknek nem sikerült a hazai munkásságot a befolyásuk alá vonni. Az továbbra is szilárdan a szociáldemokrata párt mögött állt. Romsics kiemeli továbbá azt is, hogy a szociáldemokrácia a legtöbb európai országban komoly parlamenti, sőt kormánytényező is volt. Ezért ha Bethlenék illeszkedni akartak Európához, akkor nem maradt más választásuk, mint kiegyezni a szociáldemokratákkal. Fontos tény, hogy a kompromisszum szándéka a szociáldemokratákban is megvolt, mivel a liberális demokratákkal való összefogásuk nem járt konkrét politikai eredménnyel. Így született meg 1921. december 22-én a megállapodás, ami Romsics szavait idézve egyszerűen Bethlen-Peyer-paktumként vonult be a köztudatba. A megállapodás szavatolta a párt működését és pártlapjai terjesztésének szabadságát. Ennek köszönhetően a két világháború között részesei lehettek a politikai életnek. Képviselőik ott ültek a parlamentben, lapjuk, a *Népszava* pedig egészen 1944. március 22-éig megjelenhetett. Ezért cserébe azonban az egyezmény kemény megkötéseket tartalmazott a szociáldemokratákra nézve. Ezek egyike volt, hogy a szociáldemokraták nem propagálják a köztársasági államformát.^[21]

Bár a paktum kikötötte a szociáldemokraták számára, hogy nem agitálhatnak az államforma megváltoztatása mellett, mégis azt látjuk, hogy a kérdés több esetben is előjött a szociáldemokraták körében, főleg az évtized második felétől. Erre tesz említést Egresi Katalin

is *A köztársasági eszme és a Szent Korona-tan a magyar politikai gondolkodásban a két világháború között* című kiváló tanulmányában.^[22] A *Nemzeti Ujság* 1922 novemberében a Károlyi-féle köztársaság jubileumán már azzal vádolja a szociáldemokratákat, hogy ők még mindig a köztársasági államformát tartják hatalomra jutásuk feltételének, hiszen ők azok, akik „jubilálják” a „szomorú emlékű” Károlyi-féle köztársaságot. Noha jelen esetben ezt a kijelentést nem a szociáldemokraták tették magukról, valamint a köztársasági államforma képviselője az újságban vádként jelenik meg, ennek ellenére jól mutatja számunkra azt, hogy voltak, akik kétkedve fogadták, hogy a szociáldemokraták ténylegesen lemondtak volna a köztársasági államforma bevezetéséről.^[23] Valóban ez történt, mert annak ellenére, hogy az 1921-es paktum kikötötte a köztársasági államforma melletti agitáció tilalmát, a párt 1925. november 21-i ülésén felvetette az államforma kérdését. Úgy vélték, hogy a királykérdés eldöntését meg kell előznie az alapvető közszabadságok helyreállításának, hiszen annak felvetése valójában az államforma felvetésének a kérdését is jelenti, ami pedig a párt szerint nincsen véglegesen rendezve. Véleményük szerint a kérdést népszavazáson kell rendezni, amit a párt követelt is. A népszavazás intézményét azért tartották fontosnak, mert így látták biztosítottnak hogy a magyar nép minden befolyástól mentesen dönthesse arról, hogy „milyen államformára kívánja állami életét berendezni”. Mindezt a következőképpen indokolták: „A szociáldemokrata párt a köztársasági államformát vallja, amelynek demokratikus keretében látja legjobban biztosítva a nép szabad fejlődését és boldogulását. [...] A párt a köztársasági gondolat számára legalább [...] ugyanazt a szabadságot követeli, mint aminőt a legitimista propaganda élvez.”^[24] Erre pedig azért volt szükség, mert amíg a királykérdés felvetését a kormány minden alakommal jóindulatúan támogatta, addig a köztársasági gondolat minden megnyilvánulását a lehető legerőszakosabb formában elfojtotta.^[25] A népszavazás kérdése visszatérő eleme volt a szociáldemokraták érvrendszerének. 1928 decemberében a következőképpen írtak erről egy, a legitimisták nagykanizsai gyűlésükön elhangzottakra reagáló *Népszava* cikkben. Az említett gyűlésen a szónok amellet érvelt, hogy a magyar élet legfontosabb kérdése a királykérdés. A cikk szerint azonban, annak a magyar népnek is megvan a maga véleménye a kérdéstről, amelyre nemcsak a legitimisták, hanem a szabadkirályválasztók is előszeretettel hivatkoznak. A magyar népnek, amelynek milliói vergődnek nyomorban. Egy ilyen nép pedig aligha osztja azt a véleményt, hogy a magyar élet legfontosabb kérdése lenne a királykérdés. A szociáldemokraták erre hivatkozva javasolták, hogy a legitimisták és a szabadkirályválasztók a propaganda mellett tegyék magukévá a népszavazás elvét, valamint igyekezzenek ennek érvényt szerezni. Véleményük szerint, ha a királyság gondolatának valóban többsége van Magyarországon, akkor nincs okuk arra sem a legitimistáknak, sem pedig a szabadkirályválasztóknak, hogy elutasítsák a népszavazás elvét, még a jogfolytonosság „államjogi káprázata kedvéért sem”. Emellett érvként hozták azt is, hogyha a legitimisták

valóban olyan demokratikus módon gondolkodnak, mint ahogyan az a fentebb már említett nagykanizsai beszédben elhangzott, akkor nem is tudnak mást tenni, mint elfogadni a népszavazás lehetőségét. Minden más megoldás ugyanis csak további nyugtalanság forrása lenne, valamint nem lenne képes meggyőzni a köztársaság híveit arról, hogy akár a legitimisták vagy a szabadkirályválasztók jelöltje jogosan lenne király. Ahogyan fogalmaznak: „Trón, vagy elnöki szék, [...] ezt nem dönthetik el a nép nélkül, a nép ellenére.”^[26] További érvként szerepelt a népszavazás kérdése mellett, hogy a szerző szerint senki nem jelentheti ki, hogy a köztársasági államformának ne lennének hívei Magyarországon. Ilyet ugyanis népszavazás nélkül nem lehet állítani. A szociáldemokraták ebben a cikkben kirajzolódó véleménye szerint, a népszavazás intézménye az, amely képes az államforma elvi, tárgyi és személyi kérdését megnyugtatóan rendezni, az egész magyar nép véleményét így lehet kinyilvánítani. Aki pedig ezt nem hajlandó elfogadni, az helytelen és veszedelmes útra kerül, amikor nekilát a trónácsoláshoz.^[27]

Meglátásom szerint érdemes külön foglalkoznunk azzal a *Népszava* cikkel, amelyet 1928. november 16-án írtak az 1918-as köztársaság tízéves jubileumára. Ezen írás miatt ugyanis, a budapesti ügyészség eljárást indított, és elkobozta azt a köztársaság megünneplésére hivatkozva, a szerkesztő pedig többéves börtönbüntetés elé nézett. Ezt a cikket később azonban sikerült a Párizsban élő magyar szocialista munkásokhoz eljuttatni, akik ott röpiratban kiadták, majd pedig azt eljuttatták az *Erdélyi Futár* nevű erdélyi magyar lapnak közlésre.

Ebben az írásban az 1918-ban lezajlott eseményekre olyan komoly változásként hivatkoznak, amelyet az akkor megalakult köztársaságok joggal ünnepelnek, hiszen azok megalakulásával összeomlott az a hit, hogy csak a királyságok bírnak államfenntartó erővel. A népek pedig ezek után társadalmi fejlődésük során egyre inkább a demokrácia szilárd alapelveire építették fel államaikat. A demokrácia lett az alapja a társadalmi és a politikai életnek. Ahol pedig megmaradt a királyság intézménye, a királyok korábbi önkénye és különleges hatalma már a múlté. Egy uralkodó gyakorlatilag nem rendelkezik több hatalommal, mint egy köztársasági elnök. Magyarországon viszont nemhogy idegen, hanem kifejezetten réginek mondható a köztársaság utáni vágy. Mindezt a következőképpen indokolta a szerző:

A magyar nép a Habsburgok négyszázéves uralma alatt megtanulta az ország függetlensége után való vágyát és a függetlenség után való törekvéssel vele járt a köztársasági államforma akarata is. A 48-as forradalom irodalmában és költészetében, politikai törekvésében és harcaiban mindig magasra lángolt a köztársasági államformáért való vágy. És ha a minden oroszok cárja nem siet a Habsburgház

megmentésére és nem gázolja le a 48-as forradalmat, akkor a független Magyarország Középeurópa első köztársasága lett volna.^[28]

Látható, hogy a hivatkozási alap, ahogyan korábban Nagy Györgyéknél is 1848-49. 1918-ban pedig, amikor a magyar nép más országok példáját követve kikiáltotta a köztársaságot, akkor tulajdonképpen ennek a „köztársasági államformáért való vágynak” szerzett érvényt. A hírt a szerző szerint az egész ország ujjongó örömmel fogadta. Károlyi Mihályék a köztársaság kikiáltásával pedig csupán a nép egyre sürgetőbb akaratának tettek eleget. Ezzel minden, az akkori eseményeket átélő ember tisztában volt. Sőt egészen odáig megy a kijelentések során a cikk írója, hogy azt állítja, egyetlen olyan magyar sem volt, aki ne akart volna köztársaságot. Ahogyan fogalmaz: „Pártokra és felekezetekre való tekintet nélkül mindenki a köztársaság mellett volt. A levitézlett reakciónak egyetlen embere sem akad, aki ne örült volna annak, hogy Magyarország köztársaság!”^[29] Kétségtelen, hogy ez a kijelentés túlzó, azonban a szerző köztársaság iránti elkötelezettségét mégis jól mutatja a számunkra.

Az ellenforradalom azonban eltörölte a köztársaságot és megteremtette a legitimistákat és a szabadkirályválasztókat. Többben pedig a szerző megfogalmazása szerint „fátylat borítottak a múltjukra”, és a legitimisták vagy a szabadkirályválasztók táborához csatlakozva remélték, hogy ezzel meg nem történtté tehetik a múltjukat. Mindez azonban a szerző véleménye szerint nem volt elegendő ahhoz, hogy a köztársaság szellemét és a köztársaság iránti vágyat kitöröljék a magyar nép lelkéből. A szerző és társai pedig továbbra is a köztársaság hívének vallják magukat. Emellett hitet tesznek amellett, hogy nem adják fel azt a törekvésüket, hogy Magyarország egyszer törvényesen köztársaság legyen. Állításuk szerint ebben az egész magyar nép együtt érez velük. Bizalmukat fejezik ki aziránt, hogy Magyarországra nem lesz hatás nélkül az, ami a jubileumukat ünneplő köztársaságokban ekkor zajlik. Meggyőződésük továbbá, hogy a magyar nép is úgy fogja berendezni életét, ahogyan azt akarja, állami és társadalmi életét a demokrácia alapjára fogja helyezni, valamint ki fogja fejezni azt az akaratát, hogy az államformát is maga határozza meg. Ezek a kijelentések bármennyire is túlzóak, jól mutatják számunkra azt, hogy igenis voltak a köztársasági államformának elkötelezett hívei a két világháború közötti időszakban. Véleményem szerint ugyanakkor be kell látnunk azt, hogy a hatalom szemében egy ilyen kijelentés már önmagában is elegendő lehetett ahhoz, hogy egy írást elkobozzanak, annak szerzője ellen pedig eljárást indítsanak. Hiszen a szerző pozitív példaként állítja az olvasó elé mindazt, ami 1918-ban és azóta az akkor megalakult köztársaságokban történt. A népszavazás korábban csak javasolt kérdése pedig itt pedig már, mint egy a közeljövőben biztosan bekövetkező esemény jelenik meg, amelynek kimenetele aligha lehet kérdéses.

A szerző véleménye szerint egyedül a köztársasági államforma az, ami képes megoldani Magyarország égető társadalmi és politikai kérdéseit. Ennek ellenére tisztában volt azzal, hogyha meg is történne annak bevezetése, az önmagában még nem jelentené „minden bőség forrását”. A köztársasági államforma azonban elengedhetetlen előfeltétele a demokratikus társadalmi berendezkedésnek. Mindezt a következőképpen fogalmazza meg: „[A köztársaság] hatalmas motorikus ereje a népek szabad fejlődésének, hogy a köztársasági állam talpazatán vívják meg a társadalmi osztályok egymás közötti harcaikat, és e harcokból küszöböljék ki egyszer s mindenkorra a militarisztikus dinasztia, az uralkodó családok és egyének önkényuralmát és helyébe teremtsék meg a nép szabad önkormányzatát!”^[30] Az a tíz év pedig, amit 1918 óta elvesztettek csupán röpke idő „a történelem nagy országútján”. Ennek ellenére 1928 Magyarországot mégis úgy festette le a szerző, ahol a munkás és a polgár még mindig a különleges törvények alatt nyög, a sajtószabadság pedig nemhogy nem valósult meg teljesen, hanem a hatalom ekkor is éppen azon ügyködik, hogy azt eltörölje. Ezzel 1848-49 szellemisége számára tovább ácsolják a koporsót, és készülnek annak örökségét végleg elföldelni. Kossuth Lajosnak pedig szerencséje, hogy nem 1928 Magyarországon él, mivel a „magyar reakció” azonnal bilincsbe verné, amiért 1849-ben kimondta a Habsburgok trónfosztását és kikiáltotta a Független köztársasági Magyarországot.^[31]

Ezeket a sorokat olvasva, úgy gondolom egyáltalán nem meglepő, hogy a budapesti ügyészség ezt az írást elkobozta, a Népszava szerkesztője ellen pedig eljárást indított, hiszen az itt megfogalmazott gondolatok kimerítik a köztársasági propaganda fogalmát. Számunkra azonban rendkívül értékes forrásként szolgál, hiszen kiválóan szemlélteti, hogy a szociáldemokraták miképpen is viszonyultak az államforma kérdéséhez a Bethlen-Peyer-paktum tilalma ellenére. Bemutatja emellett azt is, hogy bár a párt szabadon működhetett és megnyilvánulhatott, a határt átlépve a hatalom ellenük is fellépett, még hogyha nem is annyira szigorúan, mint korábban Nagy Györgyék ellen. Noha jól lehet, hogy ezt a szociáldemokraták társadalmi támogatottsága miatt nem is merte volna megtenni.

A köztársasági gondolat egyéb magyarországi képviselői

A Nagy György-féle köztársasági mozgalom és a szociáldemokraták vizsgálata egyértelműnek tűnik, hogyha a köztársasági gondolat magyarországi képviselőit keressük. Úgy gondolom azonban, hogy joggal merül fel a kérdés, hogy mi van a magyar közélet egyéb liberális és baloldali képviselőivel? Ahhoz, hogy teljesebb képet kaphassunk elengedhetetlen őket is megvizsgálunk.

Azt, hogy a köztársasági mozgalommal szemben miképpen lépett fel a hatalom a Nagy

Györgyékkel foglalkozó részben jól láthattuk. Gyakorlatilag már 1921-től igyekezett ellehetetleníteni őket. A szociáldemokratákat pedig a velük kötött paktummal igyekezett a köztársasági államforma hirdetésétől visszatartani. Mindezek ismeretében meglepőnek tűnhet, hogy 1922 januárjában Méhely Kálmán korábbi pártonkívüli demokrata képviselő^[32] egy több mint négy órás beszédben fejtette ki a nemzetgyűlés előtt, hogy szerinte miért is a köztársasági államforma az egyetlen lehetséges államforma Magyarországon. Az *Ujság* című lapban ezt a beszédet tárgyilagosságnak és érthetőségnek jellemezték. A következő gondolatot fogalmazták meg vele kapcsolatban: „Sokkal helyesebbnek és üdvösebbnek tartjuk, ha bármilyen politikai felfogás – akár a köztársasági gondolat is – a törvényhozáson belül nyilatkozik meg és nem az utcán a tömegek előtt.”^[33] A kérdés zárt körben való megjelenését nem tartotta a szerző problémásnak, valamint véleménye szerint a gyülekezési és agitációs szabadságnak éppen az a legnagyobb jelentősége, hogy teret enged valamennyi politikai pártnak, hogy igénybe vehesse parlamentáris megvalósítására. A vélemény, amit ebben a beszédben megfogalmaztak, egybevág a Bethlen István által képviselt tömegdemokráciát elvető és irányított- és konzervatív demokráciát, valamint a fontolva haladást hirdető politikai elképzelésével. Bethlen, bár elismerte, hogy a nyugati országok adekvát kormányzati formája a parlamentáris demokrácia, felfogása szerint Magyarországról ekkoriban még hiányoznak azok a feltételek, amelyek egy szélesebb társadalmi alapozottságú politikai demokrácia működését szavatolni volnának képesek.^[34] Láthatjuk tehát, hogy amíg a köztársasági gondolatot nem kívánták a szélesebb tömegek előtt képviselni, és úgymond forradalmi hangulatot kelteni, addig ez a beszéd egyfajta megtűrt kategóriába került, hiszen Méhely Kálmán ellentétben Nagy Györgyék zászló bontásával nem az utcán, hanem az Országház falai között fejtette ki álláspontját. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a hatalom Méhelyt később ne bélyegezte volna meg kommunistának, miután megjelent egy Rassay Károly liberális pártvezér által szervezett párt rendezvényen.^[35]

Méhely beszédének elején kifejtette, hogy tiszteli a legitimistákat, azért mert kitartottak felfogásuk mellett. Érdekes azonban megfigyelni, hogy később már azt hangoztatta, hogy mint jogfolytonosságot nem ismeri el a legitimizmust. Ezt pedig azzal indokolta, hogy a legitimizmus nem más, mint a dinasztia fennmaradásának a konzerválása. Az igazi jogfolytonosság pedig nem más, mint a nemzet érdekének a fenntartása. A kormányról és annak szerepéről elítélően beszélt, amiért véleménye szerint politikájukkal eljátszották a külföld rokonszenvét, amelyet a bolsevizmusból való józan kilábalás után tanúsítottak Magyarországra. Ahogyan fogalmaz: „Ez a kormány felvilágosult abszolutizmusnak képzei magát – felvilágosodás nélkül!”^[36] Nem tartotta lehetségesnek az 1914 előtti állapotokhoz való visszatérést. Már csak azért sem, mert az emberek nem a rendszert áhítozták vissza, hanem a békés viszonyokat. A nagytőkét szintén elítélte, amiért az véleménye szerint társadalmi

egyenlőtlenségeket okozott. Érzésem szerint azonban érdekesebb és számunkra fontosabb az a megállapítás, amit az 1918 október végi eseményekről és Károlyi Mihályék szerepéről nyilatkozott. A forradalmat egy elhamarkodott katonai puccsként jellemezte, Károlyiékrol pedig úgy beszélt, mint akiknek a tevékenysége az anarchia ellen nagy erőlködésnek fogható fel. Ezt azonban mégsem tartotta egyedi esetnek, hiszen a történelem során már nemegyszer előfordult, hogy egy gyors demokratikus átalakulással igyekeztek elejét venni az anarchiának. Példaként a párizsi kommünt állította, amely nem jött volna létre „...ha nem vigyorogtak volna sértő módon a francziák arcába.”^[37]. A bolsevizmus eljöveteleért pedig Magyarországon, ahogy máshol is, a nemzeti önérzet megsértése tehető felelőssé.

A forradalmak Méhely érvrendszerében nem mint negatív tényezők jelennek meg, ugyanis véleménye szerint egy forradalom nemcsak gyilkosságokból áll, hanem gazdasági átalakulásból is. Ahogyan fogalmaz: „Nemcsak az evolúziós állapotnak, de a forradalmi állapotnak is meg van a maga létjogosultsága.”^[38] Szembeállította ugyanis egymással az „evolúciót”, tehát az olyan társadalmi fejlődést, ami folyamatosan, de ebből adódóan lassan halad előre és a „revolúciót”, amely nagyobb ugrásszerű lépésekkel vitte előrébb a társadalom fejlődését. Forradalmakra, véleménye szerint igenis szükség van, azonban nem szabad azoknak a romboló részénél megállni, hanem tovább kell haladni az építés felé úgy, hogy megtartjuk azt, ami jó volt a társadalomban.

Méhely Kálmán a magyar nyelvvel kapcsolatban szintén érdekesen nyilatkozott. Tagadta ugyanis azt az állítást, hogy nyelvében él a nemzet. Bár Kun Béla is magyarul beszélt, Méhely szerint azonban a vörös terror nem magyar, hanem idegen gyökerű. Ezen gondolatmenetét tovább fűzve Méhely azt mondja, hogy szerinte maga az ellenforradalom sem magyar, hanem német gyökerű volt. A Habsburg uralomnak egyetlen olyan állomása sem volt, amiért a magyar nemzetnek hálásnak kéne lennie. A gondolat pedig, ami talán a legnagyobb megrökönyödést keltette az őt hallgatók körében az az, hogy még a kétszáz éve itt élők sem tekinthetők fajmagyarnak. Azt azonban, hogy véleménye szerint ki tekinthető annak, nem definiálta Méhely.

Az államforma kérdéséhez beszéde végén jutott el Méhely Kálmán. Úgy vélte, hogy felesleges a kormánzatnak attól tartania, hogy a régi Habsburg uralom bármikor is visszatérhetne az országba. Ezért a teljes lojalitással le kell számolni. Itt érdemes kiemelnünk, hogy a cikk szerzője szerint a kispapok egészen eddig a pontig, „mint valami prófétát” hallgatták Méhelyt. Miután azonban a szabadkirályválasztókról azt a kijelentést tette, hogy a legitimistáknál is veszélyesebbek megrökönyödtek. Sem a legitimisták, sem pedig a szabadkirályválasztók által képviselt utat nem tartja járhatónak,

ezért az egyetlen reális alternatíva szerinte a köztársasági államforma bevezetése. Érthető módon ez a kijelentés nagy zúgolódást keltett az üléssteremben. Erre válaszul Méhely kijelentette, hogy ő maga mellett állónak látja a szociáldemokraták képviselőit. A közelgő választások után pedig az új összetételű országgyűlésnek ki kell majd kiáltania a magyar köztársaságot. Ezután az ellenzék egy része hangosan éltette Méhelyt, a többség azonban néma maradt. Érdekes még megemlítenünk, hogy ezen a ponton vita robbant ki a képviselők között arról, hogy milyen államformában is élnek. Rassay Károly részéről ekkor hangzott el a királyi köztársaság kifejezés is, amit Schweitzer Gábor szerint nemcsak a hazai republikánus érzelmű ellenzék, hanem nem kevés iróniával a közjogtudomány képviselői is használtak, és akadtak olyanok is, akik az ország államformáját ténylegesen köztársaságnak tartották. Sőt, Horthy Miklóssal kapcsolatban Kende Péter is kifejti, hogy inkább volt egy időkorlát nélkül regnáló köztársasági elnök, mint királypótló régens vagy alkotmányos uralkodó.^[39]

Kétségtelen, hogy Méhely Kálmán beszéde egy rendkívül értékes forrás a számunkra a köztársasági kérdést illetően, hiszen az Országházban, a nemzetgyűlés képviselői előtt hangzott el. Az is kétségtelen tény, hogy bár érvrendszerében erősebbnél erősebb képeket használt, az azonban végig logikusan felépített maradt, és védelmébe tudta venni mind Károlyiékát, mind pedig a forradalmakat. Az a kijelentése azonban, hogy a legitimisták és a szabadkirályválasztók között meghúzódó vita miatt az egyetlen lehetséges államforma a köztársaság, néhány lelkes éljenzésen kívül csak néma hallgatást szült. Ez pedig jól mutatja számunkra, hogy bár teret biztosítottak Méhelynek, hogy álláspontját kifejtse az államforma kérdésével kapcsolatban, azzal igazi hatást nem tudott elérni.^[40]

A gyűlések hatalom általi erőszakos felosztatására már korábban is kitértünk Nagy Györgyék kapcsán. Ezek az erőszakos cselekedetek nem szűntek meg Nagy Györgyék mozgalmának a felszámolása után sem. 1924-ben Rupert Rezső fel is szólalt ellene miután a hatóság feloszlatta a Kossuth-párt a *Szózat* című lap szerint októbrista tüntetését. A túlzott hatósági fellépés ellen felhozott érvei egyeznek azzal, amit a szociáldemokraták kapcsán már fentebb olvashattunk, és ami a hatalom által alkalmazott kettős mércét támadja. Rupert ebben a fellépésben a detronizációs törvény megsértését látta, mivel a gyűlés betiltásának fő indoka a Habsburg dinasztia megsértése volt.^[41]

A szociáldemokratákkal kapcsolatban már röviden érintettük azt a kérdést, hogy miképpen viselkedett a Horthy-korszak alatt sok olyan személy, akik valamilyen szerepet vállaltak az 1918-as eseményekben. Ennek kapcsán érdemes megvizsgálnunk egy 1924-ben, a *Világ* lapjain megjelent olvasói levelet, amiben Túri Béla katolikus egyházi személy pálfordulásával

foglalkoznak. A levél szerint Túri pontosan az a személy volt, aki az új rend megszilárdulása után úgy beszélt a szociáldemokratákról mintha korábban semmi köze sem lett volna hozzájuk. Holott ő volt az, aki az Alkotmány című lapban az orosz forradalom kapcsán levonta az első konklúziókat, és „csodálatos próféatasággal” állapította meg, hogy a háborúnak csak a leggyökeresebb szociális átalakulással lehet véget vetni. Emellett ő volt az, aki a katolikus közvélemény számára megmagyarázta azt, hogy tulajdonképpen miért is szükséges a köztársasági államforma bevezetése. A köztársasági gondolatról magáról pedig a következőt fogalmazta meg: „>>Máskor az ilyen lépés forradalmi lépés volna<<,... de... >>ha köröskörül a monarchiákat megbuktatta a háború és elsöpri a forradalom, a köztársasági államformában meg kell találni az államnak a szilárdságát, amely megmenthet az anarchiától. A köztársaság az összeségnek az uralma. Ma valóban az összeségnek kell megmentenie a civilizációt. Hazánkban vele együtt a hazát<<.”^[42] Túri 1918-ban még ennél is tovább ment, amikor is Kossuth Lajos dunai konföderációs terveiről vízionált és a következőt fogalmazta meg: „Magyarország keleti Svájcra készül lenni. A Keleteurópai Egyesült Államok kialakulása már körvonalakban mutatkozik. Kossuth Lajosnak dunai konföderációs terve kereteiben megszélesülve, de alapgondolatának érvényesülése mellett mintha a megvalósulás útján volna. Mi magyarok, már teljesen erre az útra léptünk.”^[43] A levél szerzője szerint Túri még Jászi Oszkárnál is szívósabban tartott ki emellett az elképzelés mellett. Mit is olvashattunk itt Túri Béla kapcsán? Adott egy olyan katolikus egyházi személy, aki az 1918-as forradalmat lelkesen üdvözli, a katolikus közvélemény előtt a köztársaságot képviseli a monarchiával szemben, emellett pedig még Kossuth dunai konföderációját is maga előtt vízionálja. Később pedig mindezt megtagadván, belép a forradalmat elítélők táborába. Ez pontosan annak az 1928-as betiltott *Népszava* cikkben lefestett közéleti szereplőnek a képe, aki a forradalom bukása után fátylat borított a múltjára és tagadta meg örökségét. Ahogyan a szerző fogalmazott az esztergomi stallum megkövetelte a Túrinak ezt a meghasonlását.

A népszavazás kérdése a többi fentebb tárgyalt kérdéshez hasonlóan több más olyan politikusnál is, akik támogatták a köztársasági államformát. Ilyen politikus volt Drozdy Győző, aki a felsőházi törvény vitája kapcsán vetette fel a nemzetgyűlés előtt azt a kérdést, hogy vajon szabad-e a magyar népnek ismételt az arisztokrácia kezébe adnia a törvényhozást, hiszen a magyar, véleménye szerint, egy koldus nemzet, aminek törvényhozását még jobban megdrágítani erkölcsstelség. Kifogásolta továbbá, hogy ezzel egy új osztály parlament jönne létre, amelynek tagjai között a vitézi szék tagjai is megjelenének, azonban a faluszövetség tagjai nem. Mindez nem eredményezne mást, minthogy a dolgozó nemzet ismét az arisztokrácia kezébe adná a hatalmat. Végül ezeket a gondolatokat összegezve jutott el oda, hogy feltegye a kérdést: „Miért nem kérde meg a kormány a néptől, hogy mit szól az államforma kérdéséhez. Vagy a kormányhatalom egyáltalán nem kíváncsi a nép

felfogására?”^[44] Ennek a kérdésnek a felvetése értelemszerűen nagy felzúdulást keltett a nemzetgyűlésben. Ennek során Rassay Károly vádként fogalmazta meg a kormánnyal szemben, hogy annak programjában szerepelt az államforma kérdése, míg Pesthy Pál igazságügyminiszter szerint ebben a kérdésben az első nemzetgyűlés már döntött. Drozdy Győző szerint azonban ez a törvény csak általánosságban beszélt a királyság kérdéséről. A világban pedig a köztársasági gondolat volt az, ami diadalmaskodott a monarchiával szemben. Emellett megvádolta a kormányzatot azzal, hogy működésének hetedik évében sem képes az alapvető szabadságjogokat garantálni. Láthatjuk tehát, hogy az érvrendszer, amiben Drozdy Győző a köztársasági államforma mellett érvel, szintén hasonló a már korábban tárgyaltakhoz. Drozdy szerint a kormány nem képes a megfelelő szabadságjogokat az emberek számára biztosítani. Bár nyíltan nem jelentette ki, de érveléséből kitűnik, hogy ezek biztosítását a köztársasági államformában látta. Mindenesetre az államforma kérdése kapcsán ő is egy népszavazás megtartását javasolta. A kormányzattal szemben vádként fogalmazta meg azt is, hogy erre nem hajlandó. Mindezek mellett fontos kiemelnünk azt is, hogy az államforma kérdése még ekkor, 1926 októberében is előkerül a nemzetgyűlésben.^[45]

Összegzés

Láthattuk, hogy a köztársasági gondolat magyarországi képviselőinek érvrendszere hasonlóképpen épült fel. Értelemszerűen mindegyikük elvetette a királyság államformáját. Nagy Györgyék és a szociáldemokraták köztársasági eszmerendszerüket egyértelműen 1848-49-re és Kossuth Lajosra vezették vissza. Bár azokban a forrásokban, amelyek segítségével a köztársasági gondolat egyéb képviselőit vizsgáltuk, nem tesznek említést a 48-as hagyományokról joggal feltételezhetjük azt, hogy azok számukra is meghatározó tényezők voltak. Szintén közös pontként említhető meg a köztársasági gondolat melletti kiállás szabadságának a követelése és a hatalom erőszakosságának elítélése, ami végül a Nagy György féle mozgalom ellehetetlenülését is okozta. A szociáldemokraták és a köztársasági gondolat egyéb képviselőinél visszatérő elképzelés volt, hogy a köztársasági államforma hirdetésének számára ugyanolyan szabadságot követeljenek, mint amellyel a legitimisták és a szabadkirályválasztók rendelkeztek. Szintén ilyen visszatérő koncepciót volt az is, hogy az államformáról a magyar népnek kellene döntenie, mégpedig népszavazás útján. A szociáldemokraták nyíltan kijelentették, hogy az alapvető szabadságjogok biztosítását a köztársasági államforma keretében látják biztosítottnak. Ezen szabadságjogok mellett Drozdy Győző is szót emelt, bár ő azt nem tette hozzá, hogy ezek biztosítását a köztársasági államformában látja. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy miként érvelt a köztársaság mellett, akkor jogosan feltételezzük azt, hogy ő is így gondolta. Az 1918-as forradalmat és Károlyi Mihályék szerepét sem Nagy Györgyék, sem a szociáldemokraták, sem

pedig a köztársasági gondolat egyéb képviselői nem ítélték el, legfeljebb kritikát fogalmaztak meg velük szemben. Az 1918-ban lejátszódott eseményekről egyértelműen pozitív hangvételben beszéltek, ami abból szempontból érthető is, hogy azoknak ők is aktív résztvevői voltak. Azokat azonban, akik a forradalom bukása után pálforduláson mentek keresztül, elítélték. Végül pedig szintén közös pontként kell megemlítenünk a hamarosan eljövő új magyar köztársaság reményét, amely minden vizsgált csoportnál megjelent. Összegzésként kijelenthető, hogy 1918 és 1928 között voltak képviselői a köztársasági gondolatnak Magyarországon.

Bibliográfia

Források

Sajtóforrások

„A legfontosabb probléma...” , *Népszava* 1928., LVI. évf., 280. szám, december 11.

A felsőházi javaslat vitája, *Pesti Hírlap*, XLVIII. évf., 248. szám, 1926. október 30.

A gyűlések erőszakos feloszlátása a nemzetgyűlés előtt, *Szózat*, VI. évf., 119. szám, 1924. június 4.

A köztársasági párt Kossuth Lajos sirjánál, *Népszava*, XLIX. évf., 157. szám, 1921. július 19.

A köztársasági párt nyílt levele a kormányhoz, *Népszava*, XLIX. évf., 144. szám, 1921. július 3.

A különböző trónkövetelők érdekében folytatott és az ország érdekeire káros propagandáért a kormány a felelős, *Népszava*, LIII. évf., 265. szám, 1925. november 22.

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége is csatlakozik a deskruktív sajtó elleni küzdelemhez, *Uj Nemzedék*, III. évf., 57. szám, 1921. március 16.

Benes döntött, *Uj Barázda*, III. évf., 23. szám, 1921. január 29.

Drozdy: Vádat emelek a kormány és a nemzetgyűlés ellen, hogy működésének hetedik esztendejében sem tudják garantálni a szabadságjogokat, *Esti Kurir*, IV. évf., 249. szám, 1926. október 30.

Felvilágosult abszolútizmus – felvilágosodottság nélkül!, *Az Ujság*, XX. évf., 5. szám, 1922. január 6.

Juhász Nagy Sándor – köztársasági képviselőjelölt, *Pesti Hírlap*, XLIV. évf., 14725. szám, 1922. január 14.

Köztársasági propaganda Kossuth Lajos sirja fölött Interpelláció a nemzetgyűlésen Nagy Györgyék ellen, *Uj Nemzedék*, III. évf., 62. szám, 1921. március 22.

Másfélévi államfogházra ítélték Veér Imrét köztársasági agitációért, *Magyarország*, XXXVI. évf., 56. szám, 1929. március 8.

Párisból kaptuk meg a budapesti „Népszava” elkobzott vezércikkét, *Erdélyi Futár*, III. évf., 1. szám, 1929. január 15.

Szomoru jubilálás, *Nemzeti Ujság*, IV. évf., 260. szám, 1922. november 15.

Levél egy esztergomi kanonoknak, *Világ*, XV. évf., 244. szám, 1924. november 16.

Veér Imre másik szeme, *Világ*, XV. évf., 154. szám, 1924. július 30.

Rab Gusztáv: S. megrontója, *Világ* 1925., XVI. évf., 265. szám, november 22.

Országgyűlési almanachok

Baján Gyula (szerk.): *Parlamenti Almanach Az 1922-1927. évi Nemzetgyűlésre (Strum-féle országgyűlési almanach)*, Budapest, Magyar Távirati Irodát R.-T., 1922.

Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920-1922*, Budapest, Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság, 1921.

Törvénygyűjtemények

Mezey Barna (szerk.): *A magyar jogtörténet forrásai szemelvénygyűjtemény*, Budapest, Osiris Kiadó, 2006.

Szakirodalom

Összefoglaló munkák

Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos.: *Magyarország története 1918-1990*. Budapest, Korona Kiadó, 1995.

Monográfiák

Hatos Pál: *Az elátkozott köztársaság Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

L. Nagy Zsuzsa: *Bethlen liberális ellenzéke (A liberális polgári pártok 1919-1931)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

Litván György: *Októberek üzenete*, Budapest, Osiris Kiadó, 1996.

Pölöskei Ferenc: *A köztársasági eszme története Magyarországon*, Budapest, Cégér Könyvkiadó, 1994.

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2010.

Schweitzer Gábor: *A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig – Közjog- és tudománytörténeti tanulmányok*, Pécs, Publik on Kiadó, 2017.

Cikkek és tanulmányok

Egresi Katalin: *A köztársasági eszme és a Szent-Korona-tan a magyar politikai gondolkodásban a két világháború között*, in Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében Tanulmányok*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2007.

Kende Péter: *A köztársasági eszme magyarországi állásáról*, *Múltunk*, L. évf., 2005/2. 186.

Mezey Barna: *Az első magyar köztársaság. 1849 reszpublikája*, in Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében Tanulmányok*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2007.

Hivatkozások

1. Benes döntött, *Uj Barázda*, III. évf., 23. szám, 1921. január 29., 2. ↑
2. Hatos Pál: *Az elátkozott köztársaság Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018, 417. Lásd még a kérdésre: Litván György: *Hazaárulás-e a hazára*

- „árulkodni” in Uő: *Októberek üzenete*, Budapest, Osiris Kiadó, 1996, 108. ↑
3. Uo. 417-418.; A vitákra lásd Litván György: *Irányzatok és viták a magyar bécsi emigrációban*, in Uő: *Októberek üzenete*. Budapest, Osiris Kiadó, 1996, 281–317. ↑
  4. L. Nagy Zsuzsa: *Bethlen liberális ellenzéke (A liberális polgári pártok 1919-1931)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 11, 29.; Pölöskei Ferenc: *A köztársasági eszme története Magyarországon*, Budapest, Cégér Könyvkiadó, 1994, 73-78, 82-83, 100-101, 150. ↑
  5. Hatos: *Az elátkozott köztársaság*, 226. ↑
  6. Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920-1922*, Budapest, Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság, 1921, 173. ↑
  7. Köztársasági propaganda Kossuth Lajos sirja fölött Interpelláció a nemzetgyűlésen Nagy Györgyék ellen, *Uj Nemzedék*, III. évf., 62. szám, 1921. március 22., 3. ↑
  8. A köztársasági párt nyílt levele a kormányhoz, *Népszava*, XLIX. évf., 144. szám, 1921. július 3. 6. ↑
  9. A köztársasági párt Kossuth Lajos sirjánál, *Népszava*, XLIX. évf., 157. szám, 1921. július 19., 5. ↑
  10. Uo. ↑
  11. Juhász Nagy Sándor – köztársasági képviselőjelölt, *Pesti Hírlap*, XLIV. évf., 14725. szám, 1922. január 14., 1. ↑
  12. L. Nagy: *Bethlen liberális ellenzéke*, 44, 54; 73. ↑
  13. Veér Imre másik szeme, *Világ*, XV. évf., 154. szám, 1924. július 30., 1. ↑
  14. Másfélévi államfogházra ítélték Veér Imrét köztársasági agitációért, *Magyarország*, XXXVI. évf., 56. szám, 1929. március 8., 4. ↑
  15. L. Nagy: *Bethlen liberális ellenzéke*, 159, 169. ↑
  16. Másfélévi államfogházra ítélték Veér Imrét köztársasági agitációért, *Magyarország*, XXXVI. évf., 56. szám, 1929. március 8., 4. ↑
  17. Mezey Barna: *Az első magyar köztársaság. 1849 reszpublikája*, in Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében Tanulmányok*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2007, 184. ↑
  18. Mezey Barna (szerk.): *A magyar jogtörténet forrásai szemelvénygyűjtemény*, Budapest, Osiris Kiadó, 2006, 532. ↑
  19. A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége is csatlakozik a deskruktív sajtó elleni küzdelemhez, *Uj Nemzedék*, III. évf., 57. szám, 1921. március 16., 2. ↑
  20. Másfélévi államfogházra ítélték Veér Imrét köztársasági agitációért, *Magyarország*, XXXVI. évf., 56. szám, 1929. március 8., 4. ↑
  21. Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos.: *Magyarország története 1918-1990*. Budapest, Korona Kiadó, 1995, 70.; Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2010, 227, 234–235. ↑

22. Egresi Katalin: *A köztársasági eszme és a Szent-Korona-tan a magyar politikai gondolkodásban a két világháború között*, in Feitl István (szerk.): *Köztársaság a modern kori történelem fényében Tanulmányok*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2007, 252. ↑
23. Szomoru jubilálás, *Nemzeti Ujság*, IV. évf., 260. szám, 1922. november 15., 1. ↑
24. A különböző trónkövetelők érdekében folytatott és az ország érdekeire káros propagandáért a kormány a felelős, *Népszava*, LIII. évf., 265. szám, 1925. november 22., 8. ↑
25. Uo. 8.; Rab Gusztáv: S. megrontója, *Világ* 1925., XVI. évf., 265. szám, november 22., 3-4. ↑
26. „A legfontosabb probléma...” , *Népszava* 1928., LVI. évf., 280. szám, december 11., 3. ↑
27. Uo. 3. ↑
28. Párisból kaptuk meg a budapesti „Népszava” elkobzott vezércikkét, *Erdélyi Futár*, III. évf., 1. szám, 1929. január 15., 8. ↑
29. Uo. 8. ↑
30. Uo. 9. ↑
31. Uo. 7-9. ↑
32. Baján Gyula (szerk.): *Parlamenti Almanach Az 1922-1927. évi Nemzetgyűlésre (Strum-féle országgyűlési almanach)*, Budapest, Magyar Távirati Irodát R.-T., 1922, 294, 455. ↑
33. Felvilágosult abszolutizmus – felvilágosodottság nélkül!, *Az Ujság*, XX. évf., 5. szám, 1922. január 6., 4. ↑
34. Romsics: *Magyarország története a XX. században*, 223–224. ↑
35. L. Nagy: *Bethlen liberális ellenzéke*, 54. ↑
36. Felvilágosult abszolutizmus – felvilágosodottság nélkül!, *Az Ujság*, XX. évf., 5. szám, 1922. január 6., 4. ↑
37. Uo. 4. ↑
38. Uo. 4. ↑
39. Kende Péter: A köztársasági eszme magyarországi állásáról, *Múltunk*, L. évf., 2005/2. 186.; Schwitzer Gábor: *A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig – Közjog- és tudománytörténeti tanulmányok*, Pécs, Publikon Kiadó, 2017, 5. ↑
40. Felvilágosult abszolutizmus – felvilágosodottság nélkül!, *Az Ujság*, XX. évf., 5. szám, 1922. január 6., 4. ↑
41. A gyűlések erőszakos feloszlatása a nemzetgyűlés előtt, *Szózat*, VI. évf., 119. szám, 1924. június 4., 2. ↑
42. Levél egy esztergomi kanonoknak, *Világ*, XV. évf., 244. szám, 1924. november 16., 7. ↑
43. Uo. 7. ↑
44. Drozdy: Vádat emelek a kormány és a nemzetgyűlés ellen, hogy működésének hetedik esztendejében sem tudják garantálni a szabadságjogokat, *Esti Kurir*, IV. évf., 249. szám, 1926. október 30., 4. ↑
45. Uo. 4-5.; A felsőházi javaslat vitája, *Pesti Hírlap*, XLVIII. évf., 248. szám, 1926. október 30., 6.

